

The Mediational Role of Mindfulness in Predicting Spiritual Intelligence based on Personality Traits of Farhangian University Students

Asadollah Asadi Garmaroudi^{1✉} | Hassan Hajizadeh Anari² |
Mirnader Miri³ | Ali Saeedi³

1. **Corresponding Author:** Assistant Professor, Department of Islamic Education, Farhangian University, Tehran, Iran. **Email:** a142ag@yahoo.com
2. Assistant Professor Department of Islamic Education, Farhangian University, Tehran, Iran. **Email:** hajizadeanari@gmail.com
3. Assistant Professor, Department of Educational Sciences and Counseling, Farhangian University, Ardabil, Iran. **Email:** nadermiri@yahoo.com
4. Visiting Professor, Department of Islamic Education, Farhangian University, Tehran, Iran. **Email:** alisaeedi1035@gmail.com

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Received: 06 January 2025 Revised: 02 February 2025 Accepted: 08 February 2025 Published: 22 February 2025 Keywords Spiritual Intelligence, Personality Traits, mindfulness, Structural Equation Modeling.	Objective: This study explores the mediating role of mindfulness in the relationship between personality traits and spiritual intelligence among male student-teachers at Farhangian University. Method: The research method was descriptive-correlational, and in terms of purpose, it was applied. The statistical population included all male student-teachers at the Shahid Chamran Campus of Farhangian University during the 2023-2024 academic year in Tehran. The sample consisted of 314 student-teachers selected through random sampling from various departments. Participants completed the Five-Factor Personality Inventory (Costa & McCrae, 1989), the Mindfulness Questionnaire (Ryan & Brown, 2003), and the Spiritual Intelligence Questionnaire (King, 2008). Data analysis was performed using LISREL software and structural equation modeling (SEM). Results: The findings revealed that conscientiousness (0.26) and extraversion (0.38) had a positive and significant relationship with spiritual intelligence ($p < 0.01$), while neuroticism (-0.14) had a negative and significant relationship with spiritual intelligence ($p < 0.01$). Additionally, mindfulness showed a positive and significant relationship with spiritual intelligence (0.04, $p < 0.01$). Mindfulness significantly mediated the relationships between conscientiousness, extraversion, neuroticism, and agreeableness with spiritual intelligence ($p < 0.01$). Conclusion: Personality traits influence spiritual intelligence both directly and indirectly through mindfulness. Then, by changing or enhancing individuals' non-judgmental awareness of events according to their personality traits, it is possible to increase their level of spiritual intelligence.

Cite this article

Asadi Garmaroudi, A., Hajizadeh Anari, H., Miri, M. N., & Saeedi, A. (2025). The Mediational Role of Mindfulness in Predicting Spiritual Intelligence based on Personality Traits of Farhangian University Students. *Applied Issues in Islamic Education*, 9 (4), 7-26. <http://dx.doi.org/10.61186/qaiie.9.4.5>



© The Author(s). Publisher: Academy of Scientific Studies in Education.



نقش واسطه‌ای ذهن آگاهی در پیش‌بینی هوش معنوی براساس ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان

اسدالله اسدی گرمارودی^۱ | حسن حاجی‌زاده اناری^۲ | میرنادر میری^۳ | علی سعیدی^۴

۱. نویسنده مسئول: استادیار، گروه آموزش معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: a142ag@yahoo.com
۲. استادیار، گروه آموزش معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: hajizadeanari@gmail.com
۳. استادیار، گروه علوم تربیتی و مشاوره، دانشگاه فرهنگیان، اردبیل، ایران. رایانامه: nadermiri@yahoo.com
۴. استاد مدعو، گروه آموزش معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: alisaeedi1035@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی	هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش واسطه‌ای ذهن آگاهی در رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی با هوش معنوی در بین دانشجو معلمان پسر دانشگاه فرهنگیان انجام گرفت.
دریافت: ۱۷ دی ۱۴۰۳ بازنگری: ۱۴ بهمن ۱۴۰۳ پذیرش: ۲۰ بهمن ۱۴۰۳ انتشار: ۰۴ اسفند ۱۴۰۳	روش: روش پژوهش توصیفی-همبستگی و به لحاظ هدف کاربردی بود. جامعه آماری شامل کلیه دانشجو-معلمان پسر پردیس چمران دانشگاه فرهنگیان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ در شهر تهران بودند. حجم نمونه ۳۱۴ دانشجو-معلم بود که به روش نمونه‌گیری تصادفی از بین گروه‌های آموزشی مختلف انتخاب شدند و به پرسشنامه‌های پنج عاملی شخصیت (کوستا و مک‌کری، ۱۹۸۹)، ذهن آگاهی (رایان و براون، ۲۰۰۳) و هوش معنوی (کینگ، ۲۰۰۸) پاسخ دادند. در نهایت تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار لیزرل و روش مدل‌یابی معادلات ساختاری صورت گرفت.
کلیدواژه‌ها: هوش معنوی، ویژگی‌های شخصیتی، ذهن آگاهی، مدل‌سازی معادلات ساختاری.	یافته‌ها: براساس یافته‌ها، وظیفه‌شناسی (۰/۲۶) و برون‌گرایی (۰/۳۸) با هوش معنوی رابطه مثبت ($p < ۰/۰۱$) و روان‌رنجوری (۰/۱۴-) با هوش معنوی رابطه منفی و معنادار ($p < ۰/۰۱$) دارد. همچنین رابطه ذهن آگاهی با هوش معنوی (۰/۰۴) مثبت و معنادار ($p < ۰/۰۱$) است و ذهن آگاهی بصورت معناداری رابطه وظیفه‌شناسی، برون‌گرایی، روان‌رنجوری و توافق‌پذیری با هوش معنوی را میانجی‌گری می‌کند ($p < ۰/۰۱$).
	نتیجه‌گیری: ویژگی‌های شخصیتی هم به‌طور مستقیم و هم به‌طور غیرمستقیم از طریق ذهن آگاهی بر هوش معنوی تأثیر دارد. بر این اساس، با تغییر یا تقویت آگاهی عاری از قضاوت افراد نسبت به وقایع براساس ویژگی‌های شخصیتی می‌توان میزان هوش معنوی را در افراد افزایش داد.
استناد	اسدی گرمارودی، اسدالله، حاجی‌زاده اناری، حسن، میری، میرنادر، و سعیدی، علی (۱۴۰۳). نقش واسطه‌ای ذهن آگاهی در پیش‌بینی هوش معنوی براساس ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۹ (۴)، ۲۶-۷.
ناشر: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش.	© نویسندگان.
	http://dx.doi.org/10.61186/qaiie.9.4.5
	

مقدمه

دانشجویان از مهم‌ترین منابع انسانی در هر جامعه بوده و سرنوشت‌ساز امروز و فردای جامعه خود هستند. آن‌ها به دلیل پیشرفت صنعت و فناوری جدید و مشکلات مربوط به آن، بیش از هر زمان دیگری در معرض آسیب‌های روانی و اجتماعی قرار دارند. بنابراین پرداختن به عواملی که بتواند در پیش‌گیری از این آسیب‌ها نقش داشته باشد، ضرورتی انکارناپذیر است. روان‌شناسان بهداشت در سال‌های اخیر برای نقش مقابله‌ای افراد در چگونگی وضعیت سلامت جسمانی و روانی اهمیت بسیاری قائل شدند. شیوه‌های مقابله، همان توانایی‌های شناختی و رفتاری هستند که فرد به منظور کنترل نیازهای رفاهی درونی و بیرونی فشارآور به کار می‌برند. یکی از شیوه‌هایی که به تازگی روند رو به گسترشی پیدا کرده است، شیوه مقابله معنوی می‌باشد (بهپور، شیرازی و محمدی، ۱۳۹۶: ۷۶).

معنویت^۱ یک بُعد فطری و ذاتی و یکی از نیازهای درونی است. در گذشته معنویت به زندگی مذهبی مغایر با روش‌های زندگی مادی‌گرایانه و دنیاطلبانه، اشاره داشت. امروزه این واژه برای اشاره به بُعد شخصی و تجربی روابط انسان با وجود مقدس و برتر مورد استفاده قرار می‌گیرد. اهمیت و ضرورت طرح معنویت، از جهات مختلف در عصر جدید احساس می‌شود. یکی از این ضرورت‌ها در عرصه انسان‌شناسی توجه به بُعد معنای انسان از دیدگاه اندیشمندان، به‌ویژه سازمان بهداشت جهانی^۲ و کارشناسان بهداشت است که اخیراً انسان را به عنوان موجودی جسمانی، روانی، اجتماعی و معنوی تعریف می‌کنند. این امر اهمیت معنویت در همه زوایای زندگی انسان را نشان می‌دهد (جامی، ویسانی، جعفری و توکلی، ۱۴۰۳: ۳۳۷؛ خاک‌کار، جهانگیری و اسماعیل‌زاده، ۱۳۹۸: ۷۰؛ بهپور و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۶). یکی از مزایای خاص معنویت، توانایی مقابله با چالش‌ها و دشواری‌های زندگی روزمره است (میرمهدی‌پور، هندوسین‌آباد و سلیمانی، ۱۴۰۳: ۱۳۸). ایمونز (۱۹۹۹) و زوهار و مارشال (۲۰۰۰) در سطح فردی معنویت را در قالب هوش معنوی^۳ و زوهار و مارشال (۲۰۰۴) در قالب سرمایه معنوی^۴ مفهوم‌پردازی کرده‌اند (هددی، عبدالهی، آراسته و زین‌آبادی، ۱۴۰۰: ۴۱).

نظر پژوهش‌گران و صاحب‌نظران، درباره توانایی‌های انسان در طی دهه اخیر به این نتیجه رسیده‌اند که علاوه بر هوش شناختی^۵ و هوش هیجانی^۶ جنبه دیگری از هوش می‌باشد که مختص انسان است. در واقع گفته می‌شود این دو پاسخ‌گوی همه چیز نبوده و انسان به عامل سومی هم نیازمند است که هوش معنوی نامیده می‌شود. زوهار و مارشال (۲۰۰۰) بیان می‌کنند که هوش معنوی پردازش‌های هوش شناختی و هیجانی را در هم آمیخته و تجارب فرد را بازسازی می‌کند و باعث تغییر فهم فرد از تجارب زندگی خود می‌شود. آن‌ها معتقدند این هوش، پس از هوش شناختی و هیجانی پدید آمده و به یکپارچگی و انسجام ابعاد وجودی فرد کمک می‌کند. گریفیتس (۲۰۱۷) نیز معتقد است هوش معنوی پیامد اثر حضور و فعالیت هوش شناختی و هیجانی است (سجادی‌نژاد و اکبری چرمینی، ۱۴۰۱: ۴۶). هوش معنوی، برخلاف هوش شناختی یا ضریب هوش که رایانه‌ها هم آن‌را دارا هستند و برخلاف هوش هیجانی که در پستانداران عالی‌تر نیز وجود دارد منحصرأً خاص انسان است. در واقع، هوش کلی و هوش هیجانی هر دو در محدوده دانش و

1. Spirituality

2. World Health Organization

3. Spiritual Intelligence/ Spiritual Quotient

4. Spiritual Capital

5. Intelligence Quotient

6. Emotional Quotient

اطلاعات زیستی هستند ولی هوش معنوی شامل تفکرات انتزاعی و دور بوده (بشرپور، ۱۳۹۴: ۲۷۴) و از آگاهی فرد از یک بُعد متعالی سرچشمه می‌گیرد (میرمهدی‌پور و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۳۸). بنابراین، برای رسیدن به موفقیت در زندگی، صرف داشتن هوش شناختی بالا کافی نیست بلکه وجود هوش معنوی که دربرگیرنده ویژگی‌هایی نظیر صداقت، بخشش و رویکردی روشن‌بینانه و خالی از تعصب در مواجهه با مشکلات و حوادث زندگی می‌باشد نیز ضرورت دارد. به‌ویژه هوش معنوی بالا که در آن فرد حالات اوج هوشیاری را تجربه نموده و از حد جسم و ماده فراتر می‌رود و از منابع معنوی برای حل مسائل استفاده می‌کند (بهپورو همکاران، ۱۳۹۶: ۸۱، واردواج و واردواج، ۲۰۲۲: ۲). هوش معنوی در زندگی امری ضروری است زیرا به فرد کمک می‌کند تا ارزیابی کرده و تصمیم بگیرد که آیا راهی که انتخاب کرده بهتر از مسیرهای دیگر است یا خیر. این امر به فرد کمک می‌کند تا هدف زندگی را دریابد و به خود انگیزه دهد تا کارهایی را انجام دهد که افراد فکر می‌کنند درست است (ساینی و سیما^۱، ۲۰۲۱). از سوی دیگر، یکی از ویژگی‌های افراد دارای هوش معنوی این است که آن‌ها دیگران را به‌خاطر چیزی سرزنش نمی‌کنند و همواره مسئولیت عملکردهای خود را می‌پذیرند (سلیمی، مکی و مرادیان ۱۴۰۰: ۲۰۳).

بنابه اعتقاد زوهار (۱۹۹۷) هوش معنوی، از ترکیب سازه‌های معنویت و هوش تشکیل یافته (بهپور و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۶) و ظرفیتی برای درک و استفاده سازگارانه و کاربردی آگاهی‌ها، منابع و مهارت‌های معنوی در موقعیت‌های مختلف زندگی روزمره است (حسن‌پور، سالاری چینه، برشان و منظری توکلی، ۱۴۰۲: ۱۱۲؛ هدهدی و همکاران ۱۴۰۰: ۴۲) که قادر است هوشیاری و یا آگاهی یا احساس پیوند با یک قدرت برتر یا وجود مقدس را تسهیل و یا افزایش دهد (هدهدی و همکاران، ۱۴۰۰: ۴۲؛ جهان و نقابی، ۱۳۹۸: ۱۰) به عبارت دیگر، هوش معنوی علاوه‌بر خودآگاهی، مستلزم آگاهی از رابطه ما با امر متعالی، با یکدیگر، با زمین و همه موجودات است. این سازه بیش از توانایی ذهنی، فردی بوده و امر شخصی را به فراشخصی و خود را به روح متصل کرده و معنویت را با تکالیف بیرونی جهان مادی ادغام می‌کند (اسریستاوا^۲، ۲۰۱۶: ۲۲۴؛ توان و سلیمانی‌فرد، ۱۴۰۱: ۳۸).

درباره اجزای تشکیل‌دهنده هوش معنوی، نظرات مختلفی ارائه شده است. ایمونز (۲۰۰۰) برای هوش معنوی چهار مؤلفه در نظر گرفته است: الف) توانایی استفاده از منابع معنوی در جهت حل مسائل زندگی، ب) توانایی دستیابی به سطوح بالاتری از هوشیاری، پ) توانایی آراستن فعالیت‌ها، رویدادها و روابط زندگی روزانه با احساسی سرشار از تقدس، ج) ظرفیت تعالی یا فراتر رفتن از دنیای جسمانی و مادی. آمرام (۲۰۰۷) هوش معنوی را به‌عنوان توانایی به‌کارگیری و تجسم منابع و کیفیت‌های معنوی برای افزایش عملکرد و بهزیستی تعریف می‌کند و هفت مؤلفه برای آن مطرح ساخته است که عبارتند از: ۱) هوشیاری: آگاهی و خودشناسی توسعه‌یافته، ۲) متانت: زندگی هم‌سو با تجلی تقدس، عشق و اعتماد در زندگی، ۳) معنا: اهمیت تجربه معنا در فعالیت‌های روزانه از طریق حس هدف در مواجهه با درد و رنج، ۴) تعالی: فراتر رفتن از خود منفرد و پیوستن به یک کل منسجم، ۵) صداقت: زندگی در پذیرش باز، کنجکاوی و عشق به همه مخلوقات، ۶) آرامش: تسلیم مسالمت‌آمیز به خود (ماهیت حقیقی، خدایی، مطلق و واقعی)، ۷) جهت‌گیری درونی: آزادی درونی هم‌سو با اقدام عاقلانه مسئولانه‌تر (اسریستاوا، ۲۰۱۶: ۲۲۵-۲۲۴). پژوهش‌ها نشان داده است که باورها، اعمال و

تعهدات معنوی با نتایج مثبت مانند سلامت روانی و جسمانی، رضایت و ثبات زناشویی، عملکرد مثبت بین فردی و بهبود کیفیت زندگی ارتباط دارد. هم‌چنین از نظر ایمونز (۲۰۰۰) داشتن جهت‌گیری معنوی در زندگی از انسان در برابر رفتارهای نامطلوب و غیرانطباقی مانند رفتارهای مخرب اجتماعی و شخصی محافظت می‌کند (حسینی، الیاس، کروس و آیشاه^۱، ۲۰۱۰: ۹۰).

پژوهش‌ها نشان داده‌اند یکی از عوامل مؤثر بر هوش معنوی، ذهن‌آگاهی می‌باشد (نعمتی و همکاران، ۲۰۱۷؛ ساینی و سیمما، ۲۰۲۱). رایان و براون (۲۰۰۳) ذهن‌آگاهی را به عنوان توجه یا آگاهی پذیرنده و عاری از قضاوت نسبت به آن‌چه اکنون در حال وقوع است، می‌دانند (لازاریدو و پنتاریس^۲، ۲۰۱۶: ۳؛ اورت و همکاران^۳، ۲۰۲۰: ۱۵). از نظر آن‌ها افراد ذهن‌آگاه واقعیات درونی و بیرونی را آزادانه و بدون تحریف ادراک می‌کنند و توانایی زیادی در مواجهه با دامنه گسترده‌ای از تفکرات، هیجان‌ها و تجربه‌ها اعم از خوشایند و ناخوشایند دارند. در واقع، ذهن‌آگاهی کیفیتی از بیداری است که در آن فرد از آگاه بودن خود آگاه است (پورحسین و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۵۶). این سازه از خودآگاهی متمایز بوده و تفاوت اصلی آن‌ها مربوط به جنبه شناختی می‌باشد. بدین معنا که برخلاف خودآگاهی که در آن جلب توجه تحت تأثیر سوگیری‌های تفکر خودمحور بوده است، ذهن‌آگاهی یک توجه بدون سوگیری و قضاوت پیرامون جنبه‌های خود است (نجاتی، ذبیح‌زاده و نیک‌فرجام، ۱۳۹۱: ۳۲). با توجه به این که ذهن‌آگاهی به عنوان سبک زندگی، هم‌خوان با فطرت طبیعی انسان، قابلیت این را دارد که بر سیستم‌های هیجانی افراد یعنی افکار، احساسات و تکانه‌های عمل آن‌ها تأثیرگذار باشد، نگاه را بر زندگی دگرگون می‌کند و کیفیت ارتباط را با خود، دیگران و دنیا یا پذیرش شفقت‌آمیز و واقع‌بینانه افزایش می‌دهد (جهان و نقابی، ۱۳۹۸: ۲).

سینگ و گوپتا^۴ (۲۰۲۱) بیان کرده‌اند معنویت و ذهن‌آگاهی از جمله عناصر مهم در سلامت روانی بوده و با یکدیگر ارتباط دارند. از نظر وارگری و شارما (۲۰۲۱) هوش معنوی بدون ذهن‌آگاهی قابل بررسی نیست و هر دوی آن‌ها با مفهوم سلامت روانی پیوند نزدیک دارند (اود ابراهیم، اویدا و عبدالقادر^۵، ۲۰۲۳: ۵۰). هم‌چنین افزایش ذهن‌آگاهی با افزایش معنویت همراه است (خاکپور، خزاعی، خزاعی و عربشاهی، ۱۴۰۰: ۲). در مطالعاتی دیگر نظیر لازاریدو و پنتاریس (۲۰۱۶) یافته‌ها نشان دادند ذهن‌آگاهی می‌تواند بر معنویت و رشد آن تأثیرگذار باشد. به عبارت دیگر، افرادی که ذهن‌آگاهی بالاتری دارند، تمایل بیشتری به پذیرش تجربیات معنوی جدید دارند (لازاریدو و پنتاریس، ۲۰۱۶: ۳). از این رو قابل انتظار است ذهن‌آگاهی بتواند هوش معنوی را تحت تأثیر قرار دهد. بیش‌تر پژوهش‌های انجام‌گرفته بر روی ذهن‌آگاهی، ظرفیت آن را بر تنظیم استرس و بهبود عملکرد شناختی، عاطفی و بین فردی بررسی کرده‌اند (هنریکسن، ریچاردسون و شاک^۶، ۲۰۲۰: ۱) و پژوهش‌های اندکی تأثیر ذهن‌آگاهی بر هوش معنوی را مورد بررسی قرار داده‌اند.

ویژگی‌های شخصیتی از مهم‌ترین عواملی است که می‌تواند بر هوش معنوی و ذهن‌آگاهی تأثیرگذار باشد. شخصیت مجموعه‌ای از صفات روان‌شناختی و سازوکارهای سازمان‌یافته و نسبتاً پایدار در درون فرد است که بر تطابق فرد با محیط تأثیر می‌گذارد. شواهد نشان می‌دهد ویژگی‌های شخصیتی با هوش معنوی و ذهن‌آگاهی ارتباط دارد و تفاوت‌های افراد در ویژگی‌های شخصیتی سبب تفاوت در میزان علایق معنوی،

1. Hosseini, Elias, Krauss & Aishah

2. Lazaridou & Pentaris

3. Ortet, Pinazo, Walker, Gallego, Mezquita & Ibáñez

4. Singh & Gupta

5. Awad Ibrahim, Eweida, & Abd-el-Kader

6. Henriksen, Richardson & Shack

زمینه‌ها و اعمال مذهبی-معنوی، مهارت‌ها و ظرفیت‌های وابسته به هوش معنوی و حالت‌های ذهن آگاهی افراد می‌شود (اصغری، کاظمی و موسوی، ۱۳۹۷: ۷۲). با وجود اختلاف نظرهایی که در زمینه تعیین دایره صفات شخصیت وجود دارد، یک اتفاق نظر در بین پژوهش‌گران بر سر پنج بُعد صفت وجود دارد که حاوی بیش‌ترین عواملی است که از شخصیت منظور می‌شود. به عبارت دیگر تمام جنبه‌های شخصیت زیرمجموعه این پنج صفت شخصیتی قرار دارند (اسدی، دلاور و فرخی، ۱۳۹۵: ۷). بر طبق این الگو شخصیت انسان از پنج بُعد اصلی روان‌رنجوری^۱، برون‌گرایی^۲، تجربه‌گرایی^۳، توافق‌پذیری^۴ و وظیفه‌شناسی^۵ تشکیل یافته است. روان‌رنجوری به گرایش فرد برای تجربه کردن عاطفه منفی، اضطراب، تنش، خشم و افسردگی و برون‌گرایی به ویژگی‌هایی نظیر معاشرتی بودن، هیجان‌خواهی و صمیمیت اشاره دارد. توافق‌پذیری به تمایل فرد برای مساعدت، مهربانی و هم‌دلی برمی‌گردد. وظیفه‌شناسی در جهت مسئولیت‌پذیری، قابل اعتماد بودن، خودنظم‌بخشی و هدف‌مندی مرتبط است و در نهایت، تجربه‌گرایی که به جرأت‌ورزی، علاقه‌مندی، انعطاف‌پذیری و کنجکاوی اشاره دارد (آنجلینی^۶، ۲۰۲۳؛ بشرپور، ۱۳۹۴).

در چارچوب نظریه پنج عاملی گرایش به معنویت نوعی سازگاری شخصیت در نظر گرفته شده است. پیدمونت (۱۹۹۹) الگوی پنج ۵ عاملی شخصیت را پایه سودمند و مفیدی برای مطالعه علمی معنویت می‌داند. وی در مطالعه خود در هند، به این نتیجه رسیده است که معنویت می‌تواند تحت تأثیر عوامل شخصیتی قرار گیرد (لیچ و لارک^۷، ۲۰۰۴: ۱۴۹). به نظر می‌رسد ویژگی‌های ثبات هیجانی، توافق‌پذیری و تجربه‌گرایی به دلیل ماهیت ثبات قدمی، مهربانی، وجدان‌گرایی، روشن‌فکری و خلاقیت با سطح بالای رشد هوش معنوی ارتباط داشته باشد (اصغری و همکاران، ۱۳۹۷: ۷۲). در مطالعه‌ای دیگر، یافته‌ها نشان دادند که بین هوش معنوی و روان‌رنجوری رابطه معنادار منفی و با عوامل برون‌گرایی و وظیفه‌شناسی رابطه معنادار مثبت وجود دارد (اسدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱).

در زمینه ارتباط ویژگی‌های شخصیتی با ذهن آگاهی، به نظر واضح است که تجربه حالات ذهن آگاهی به‌طور متوسط از فردی به فرد دیگر متفاوت است که این امر حاکی از وجود تمایل به ذهن آگاهی یا تفاوت‌های فردی پایدار در ذهن آگاهی است (اورت و همکاران، ۲۰۲۰: ۱۵). مرور پیشینه نشان می‌دهد که ذهن آگاهی رابطه بین روان‌رنجوری و علایم کنونی افسردگی را میانجی‌گری می‌کند (بارنهایف، دوگان و گریفیتز^۸، ۲۰۱۱) و در برخی از مطالعات نظیر بئر، اسمیت و آلن^۹ (۲۰۰۴) و تامپسون و والتز^{۱۰} (۲۰۰۷) وجود رابطه بین سازه روان‌رنجوری، وظیفه‌شناسی و توافق‌پذیری با ذهن آگاهی گزارش شده است (بئر، اسمیت آلن، ۲۰۰۴: ۱۹۱؛ تامپسون و والتز، ۲۰۰۷: ۱۸۸۳).

با توجه به نقش هوش معنوی در زندگی بشر و با توجه به این‌که دانشجویان هر کشور در رشد و سازندگی کشور خود نقش مهمی داشته و سلامت معنوی، روحی، روانی و جسمانی آن‌ها اثرات مهمی در آینده آن کشور دارند و از سوی دیگر، با توجه به پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه‌های متغیرهای مورد نظر، پژوهش جامعی که به بررسی هوش معنوی، ذهن آگاهی و ویژگی‌های شخصیتی در بین دانشجویان

1. neuroticism
2. extraversion
3. openness
4. agreeableness
5. conscientiousness

6. Angelini
7. Leach & Lark
8. Barnhofer, Duggan & Griffith
9. Baer, Smith & Allen
10. Thompson & Waltz

معلم‌ان و در قالب مدل باشد انجام نشده است. به عبارت دیگر، از کاستی‌های مطالعات انجام گرفته و به عبارت دیگر خلاء پژوهشی، عدم توجه هم‌زمان به رابطه بین این متغیرها بوده و سازوکار اثرگذاری ویژگی‌های شخصیتی بر هوش معنوی نادیده گرفته شده است. بنابراین، هدف پژوهش حاضر بررسی نقش واسطه‌ای ذهن آگاهی در رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و هوش معنوی در بین دانشجو-معلم‌ان می‌باشد که به صورت زیر بررسی می‌شود:

فرضیه ۱: ویژگی‌های شخصیتی بر هوش معنوی تأثیرگذار است.

فرضیه ۲: ویژگی‌های شخصیتی بر ذهن آگاهی تأثیرگذار است.

فرضیه ۳: ذهن آگاهی بر هوش معنوی تأثیرگذار است.

فرضیه ۴: ویژگی‌های شخصیتی از طریق ذهن آگاهی بر هوش معنوی تأثیرگذار است.

پیشینه پژوهش

نتایج پژوهش خاکپور، خزاعی، خزاعی و عربشاهی (۱۴۰۰) نشان داد آموزش شناخت رفتاری مبتنی بر ذهن آگاهی بر هوش معنوی تأثیر معنی‌داری دارد. جعفری و ملایی (۱۳۹۹) در پژوهشی نشان دادند اثر مستقیم روان‌رنجوری، تجربه‌پذیری و وظیفه‌شناسی بر موفقیت تحصیلی معنادار بود. همچنین، نتایج آزمون اثرات غیرمستقیم نیز نشان داد که اندازه اثر غیرمستقیم روان‌رنجوری، توافق‌پذیری، تجربه‌گرایی و وظیفه‌شناسی بر موفقیت تحصیلی از طریق نقش واسطه‌ای هوش معنوی معنادار بود. اصغری شربیانی، کاظمی و موسوی (۱۳۹۷) در مطالعه خود نشان دادند چهار عامل برون‌گرایی، تجربه‌پذیری، توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی با هوش معنوی رابطه مثبت و معنادار و روان‌رنجوری با هوش معنوی رابطه منفی دارد. جهان و نوقابی (۱۳۹۷) نشان دادند که آموزش ذهن آگاهی به افراد کمک می‌کند تا هوش معنوی، هوش اخلاقی و خرد در آن‌ها افزایش یابد. نتایج پژوهش اسدی، دلاور و فرخی (۱۳۹۵) نشان داد روان‌رنجوری، برون‌گرایی و وظیفه‌شناسی بر هوش معنوی تأثیر داشته و از سوی دیگر، متغیرهای بهزیستی در این مدل نقش میانجی داشته است. ملکی و همکاران (۱۳۹۲) نشان دادند پنج عامل شخصیت پیش‌بینی‌کننده مناسبی برای توانایی ذهن آگاهی در افراد است. تمامی این عوامل به غیر از روان‌رنجوری رابطه مثبتی با ذهن آگاهی دارند. براساس یافته‌های نجاتی، ذبیح‌زاده و نیک‌فرجام (۱۳۹۱)، ذهن آگاهی با کارکردهای توجه پایدار مرتبط است. نتایج پژوهش داکا و رایدرز^۱ (۲۰۲۳) نشان داد بین ابعاد هوش معنوی و ابعاد هوش اخلاقی رابطه معناداری وجود دارد. همچنین برون‌گرایی، توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی بر هوش معنوی تأثیرگذار هستند. ادريس، کوجوهری و ابوبکر^۲ (۲۰۲۱) در مطالعه خود نشان دادند ویژگی‌های شخصیتی برون‌گرایی و تجربه‌پذیری با هوش معنوی رابطه مثبت داشته در حالی که توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی ارتباطی با هوش معنوی نشان ندادند. نتایج پژوهش اورت و همکاران (۲۰۲۰) نشان داد ویژگی‌های شخصیتی پنج عاملی و ذهن آگاهی بر شادی افراد تأثیرگذار هستند. ساینی و سیما (۲۰۲۰) در مطالعه خود تأثیر مثبت ذهن آگاهی بر هوش معنوی و همچنین تأثیر منفی استرس بر هوش معنوی و

ذهن آگاهی را نشان دادند. منون، ددلی، سینگ و بوگال^۱ (۲۰۱۴) در پژوهشی نشان دادند روان رنجوری، برون گرایی و وظیفه شناسی با ذهن آگاهی رابطه دارند. بارنهایف و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهشی دریافتند که ذهن آگاهی در رابطه بین روان رنجوری و علائم افسردگی نقش میانجی را ایفاء می کند. علاوه بر آن، نتایج نشان داد که ذهن آگاهی و توانایی توصیف تجربه درونی در برخورد با واکنش هیجانی منفی در ارتباط با کاهش بروز علائم افسردگی، مفید است. تامپسون و والتز (۲۰۰۷) نشان دادند که ذهن آگاهی با وظیفه شناسی و توافق پذیری رابطه مثبت و با روان رنجوری رابطه منفی دارد. مطالعه پیشینه پژوهشی نشان می دهد که در هیچ کدام از این مطالعات سه متغیر ویژگی های شخصیتی، ذهن آگاهی و هوش معنوی به طور هم زمان مورد توجه قرار نگرفته است. در حالی که در مطالعه حاضر علاوه بر بررسی هم زمان این متغیرها نقش میانجی ذهن آگاهی نیز بررسی می شود.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر توصیفی و از نوع هم بستگی است که به صورت معادلات ساختاری، روابط بین متغیرها را بررسی می کند. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانشجوی-معلمان پسر پردیس شهید چمران دانشگاه فرهنگیان در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ در شهر تهران تشکیل می دهند. مرور ادبیات پژوهشی نشان می دهد که در استفاده از روش معادلات ساختاری هیچ راهبرد دقیقی برای تعیین حجم نمونه وجود ندارد. کلاین^۲ (۲۰۲۳) برای مطالعاتی که از روش معادلات ساختاری استفاده می کنند، راه حل دیگری پیشنهاد می دهد. وی تأکید می کند حداقل نسبت حجم نمونه برای هر پارامتر برآورد شده ۵ نفر است؛ نسبت ۱۰ به ۱ مناسب تر و نسبت ۲۰ به ۱ مطلوب قلمداد می شود (کلاین، ۲۰۲۳: ۱۶). از نظر کاف و مارکولایدز (۱۳۹۳)، در مدلیابی معادلات ساختاری به ازای هر پارامتر می توان ۵ تا ۳۵ نمونه در نظر گرفت. در پژوهش حاضر با احتساب هفت خطای نشان گر و یازده مسیر، ۱۸ پارامتر شناسایی شد. سپس با در نظر گرفتن ۱۷ آزمودنی به ازای هر پارامتر، حجم نمونه ۳۰۶ نفر برآورد شد که با احتمال ریزش ۳۱۴ نفر از بین گروه های آموزشی مختلف انتخاب و وارد مطالعه شدند. جهت انجام پژوهش از پرسش نامه های زیر استفاده شد.

پرسش نامه هوش معنوی (SISRI)^۳

این پرسش نامه توسط کینگ (۲۰۰۸) طراحی شده و دارای ۲۴ گویه و چهار خرده مقیاس می باشد که شامل تفکر وجودی-انتقادی (۷ گویه)، معناسازی شخصی (۵ گویه)، آگاهی متعالی (۷ گویه) و گسترش حالت هوشیاری (۵ گویه) است. مشارکت کنندگان پاسخ خود را روی یک پیوستار از صفر (اصلاً در مورد من درست نیست) تا ۴ (کاملاً در مورد من درست است) رتبه بندی می کنند. بدین ترتیب نمره این مقیاس بین صفر تا ۹۶ متغیر بوده و نمره بالاتر نشان دهنده میزان بالای هوش معنوی در افراد است (جعفری و ملایی، ۱۳۹۸: ۶۷). رقیب و همکاران (۱۳۹۰) در اعتباریابی این آزمون پایایی ۰/۸۸ به دست آوردند. در این مطالعه ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاس کلی، ۰/۹۲ و برای هریک از ابعاد تفکر وجودی

انتقادی، معناسازی شخصی، آگاهی متعالی و گسترش حالت هوشیاری به ترتیب ۰/۷۸، ۰/۷۶ و ۰/۷۴ به دست آمده است.

پرسش نامه ذهن آگاهی (MAAS)^۱

این مقیاس یک آزمون ۱۵ پرسشی است که رایان و براون (۲۰۰۳) آن را برای سنجش هوشیاری و توجه نسبت به رویدادها و تجارب جاری در زندگی روزانه تدوین کرده اند. سازه ذهن آگاهی در مقیاس شش درجه ای طیف لیکرت از ۱ (تقریباً هرگز) تا ۶ (تقریباً همیشه) سنجیده شده است. بنابراین نمره کلی این مقیاس بین دامنه ۱۵ تا ۹۰ متغیر بوده و نمره بالاتر نشان دهنده ذهن آگاهی بیش تر است. رایان و براون (۲۰۰۳) پایایی آزمون را براساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۷ به دست آوردند (آوادابراهیم و همکاران، ۲۰۲۳). پایایی نسخه فارسی این آزمون توسط قربانی و همکاران (۲۰۰۹)، ۰/۸۱ محاسبه شده است (ملکی و همکاران، ۱۳۹۳). ضریب آلفای کرونباخ در این مطالعه ۰/۸۲ به دست آمد.

پرسش نامه پنج عاملی شخصیت (NEO)^۲

این پرسش نامه توسط کوستا و مک کری (۱۹۸۹) ساخته شده که برای اندازه گیری پنج عامل بزرگ شخصیت (روان رنجوری، برون گرایی، تجربه گرایی، توافق پذیری و وظیفه شناسی) استفاده می شود. این پرسش نامه از ۶۰ گویه تشکیل شده و براساس مقیاس لیکرت از ۱ (کاملاً موافق) تا ۵ (کاملاً مخالف) درجه بندی می شود. هر یک از ۱۲ گویه آن یکی از پنج عامل را اندازه گیری می کند. نمره هر عامل به صورت جداگانه حساب شده و در نهایت پنج نمره به دست می آید. کاستا و مک کری (۱۹۸۹) برای ویژگی های روان رنجوری، برون گرایی، تجربه گرایی، توافق پذیری و وظیفه شناسی به ترتیب پایایی ۰/۹۰، ۰/۷۸، ۰/۷۶، ۰/۸۶ و ۰/۹۰ گزارش کرده اند. در ایران گروسی (۱۳۸۰) این پرسش نامه را به فارسی ترجمه و بر روی دانشجویان ایرانی هنجاریابی کرده است. ضرایب پایایی آزمون با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ بین ۰/۵۶ تا ۰/۸۷ به دست آمده است (اصغری و همکاران، ۱۳۹۷). در مطالعه حاضر ضرایب آلفای کرونباخ برای هریک از ابعاد وظیفه شناسی، برون گرایی، تجربه گرایی، توافق پذیری و روان رنجوری به ترتیب ۰/۷۷، ۰/۷۲، ۰/۷۴، ۰/۷۲ و ۰/۷۶ به دست آمد.

پس از جمع آوری داده ها، اطلاعات با استفاده از نرم افزار لیزرل و به روش معادلات ساختاری تجزیه و تحلیل شدند که با توجه به توزیع غیرنرمال داده ها، تکنیک ULS به کار رفته است.

یافته ها

شرکت کنندگان در پژوهش حاضر ۳۱۴ نفر بودند که از این تعداد، ۲۲۴ نفر (۷۱ درصد) مجرد و ۹۰ نفر (۲۹ درصد) متأهل بودند. سن افراد نیز بین ۲۱ تا ۲۵ سال متغیر بوده، میانگین سنی افراد ۲۳ سال و بیش ترین درصد فراوانی (۳۴ درصد)، ۲۲ سال بوده است. از آن جا که دانشجویان شهید چمران واحد برادران جامعه آماری را تشکیل داده اند بنابراین جنسیت و تحصیلات افراد نمونه نمی تواند به عنوان یک متغیر مطرح شود. جدول ۱ یافته های توصیفی متغیرهای پژوهش را نشان می دهد.

جدول ۱: یافته‌های توصیفی ویژگی‌های شخصیتی، ذهن آگاهی و هوش معنوی

متغیرها	کم‌ترین مقدار	بیش‌ترین مقدار	میانگین	انحراف استاندارد
وظیفه‌شناسی	۱/۶۰	۴/۸۰	۳/۶۲	۰/۷۸
توافق‌پذیری	۱/۶۰	۴/۲۰	۲/۷۷	۰/۶۴
برون‌گرایی	۱/۶۰	۴/۸۰	۳/۵۰	۰/۶۷
تجربه‌گرایی	۲/۲۰	۵	۳/۵۴	۰/۶۳
روان‌رنجوری	۱/۰۰	۴/۴۰	۲/۸۴	۰/۷۷
ذهن آگاهی	۳/۲۰	۵/۶۷	۴/۴۰	۰/۶۶
هوش معنوی	۰/۷۴	۳/۳۷	۲/۱۵	۰/۶۱

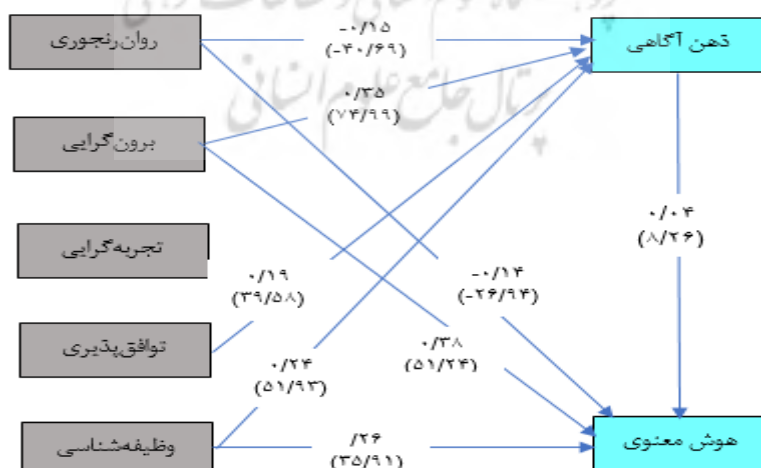
نتایج یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد در بین ویژگی‌های شخصیتی، وظیفه‌شناسی دارای بیش‌ترین میانگین (۳/۶۲) و توافق‌پذیری دارای کم‌ترین میانگین (۲/۷۷) می‌باشند. میانگین متغیرهای ذهن آگاهی و هوش معنوی نیز به ترتیب ۴/۴۰ و ۲/۱۵ می‌باشد.

جدول ۲: ضرایب هم‌بستگی بین ویژگی‌های شخصیتی، ذهن آگاهی و هوش معنوی

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
ذهن آگاهی	-						
هوش معنوی	۰/۳۹**	-					
وظیفه‌شناسی	۰/۴۶**	۰/۴۴**	-				
توافق‌پذیری	۰/۳۰**	۰/۱۳**	۰/۳۲**	-			
برون‌گرایی	۰/۴۷**	۰/۵۲**	۰/۳۳**	۰/۰۰	-		
تجربه‌گرایی	۰/۲۱**	۰/۲۶**	۰/۳۶**	-۰/۱۹	۰/۴۳**	-	
روان‌رنجوری	-۰/۳۷**	-۰/۳۴**	-۰/۳۰**	-۰/۲۷**	-۰/۲۸**	-۰/۳۰**	-

** $p < 0.01$ * $p < 0.05$

در جدول ۲ نتایج مربوط به هم‌بستگی بین متغیرهای پژوهش ارائه شده است. با توجه به نتایج جدول مذکور، تمامی ضرایب هم‌بستگی به‌دست آمده بین متغیرهای پژوهش به استثنای رابطه بین تجربه‌گرایی و برون‌گرایی با توافق‌پذیری در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار هستند.



نمودار ۱: مدل پیشنهادی روابط بین صفات شخصیتی و ذهن آگاهی با هوش معنوی (ضرایب استاندارد و مقدار تی)

نمودار ۱ مدل پیشنهادی روابط بین متغیرهای شخصیتی با ذهن آگاهی و هوش معنوی را براساس ضرایب استاندارد و مقدار تی نشان می‌دهد.

برای پیش‌بینی هوش معنوی، الگوی مفهومی پیشنهادی از طریق روش مدل‌یابی معادلات ساختاری بررسی شد. با توجه به توزیع غیرنرمال داده‌ها از تکنیک USL و برای برازش مدل از شاخص‌های مجذور (X^2) ، شاخص مجذور خی بر درجه آزادی (X^2/df) ، شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص نیکویی برازش انطباقی (AGFI) و خطای ریشه مجذور میانگین تقریب (RMSEA) استفاده شد. در جدول ۳ نتایج معیارهای برازش مدل ساختاری پژوهش ارائه شده است.

جدول ۳: شاخص‌های برازش مدل

شاخص‌های برازش	X^2	X^2/df	RMSEA	GFI	AGFI	CFI	NFI
حد مطلوب		≤ 2	≤ 0.08	≥ 0.9	≥ 0.9	≥ 0.9	≥ 0.9
برآورد	۳/۷۵	۱/۲۵	۰/۰۲۸	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰

جدول ۳ نشان می‌دهد که شاخص اول یعنی خی دو دارای مقداری مناسب بوده اما از آن‌جا که شاخصی ضعیف برای برازش است سایر شاخص‌های برازش نیز مورد بررسی قرار می‌گیرند. کادک (۱۹۹۳) بر این نظر است که مقادیر بالاتر از ۰/۹ برای شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص برازش تطبیقی (CFI)، شاخص نرم‌شده برای برازش (NFI) و شاخص نیکویی برازش تعدیل‌شده (AGFI) نشان‌دهنده برازش خوب مدل با داده‌ها است (حبیبی و کلاهی، ۱۴۰۱). بر این اساس و با توجه به نتایج به‌دست آمده در جدول ۳، مدل از برازش خوبی برخوردار بوده است.

جدول ۴: اثر مستقیم، اثر غیرمستقیم و اثر کل متغیرها بر هوش معنوی

اثر کل	اثر غیرمستقیم	اثر مستقیم		متغیر		
				میانجی	ملاک	پیش‌بین
۰/۳۱	۰/۰۱	۰/۲۶	ضرایب استاندارد	هوش معنوی	ذهن‌آگاهی	وظیفه‌شناسی
*۴۰/۰۱	*۸/۴۲	*۳۵/۹۱	مقدار تی			
۰/۰۱	۰/۰۱	-	ضرایب استاندارد	هوش معنوی	ذهن‌آگاهی	توافق‌پذیری
*۷/۹۸	*۷/۹۸	-	مقدار تی			
۰/۴۹	۰/۰۲	۰/۳۸	ضرایب استاندارد	هوش معنوی	ذهن‌آگاهی	برون‌گرایی
*۵۹/۳۶	*۸/۴۷	*۵۱/۲۴	مقدار تی			
-۰/۱۴	-۰/۰۱	-۰/۱۴	ضرایب استاندارد	هوش معنوی	ذهن‌آگاهی	روان‌رنجوری
*-۲۸/۳۰	*-۸/۰۲	*-۲۶/۹۴	مقدار تی			

$$** p < 0.01 \quad * p < 0.05$$

همان‌طور که مشاهده می‌شود، برای بررسی نقش واسطه‌ای ذهن‌آگاهی در رابطه بین هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیت از اثر مستقیم، اثر غیرمستقیم و اثر کل استفاده شده است. در جدول ۴، ضرایب نشان‌دهنده ضرایب رگرسیون استاندارد شده می‌باشند که همراه با آماره تی ارائه شده‌اند. براساس نتایج برون‌داد لیزرل مشاهده می‌شود که مدل پیشنهادی توانسته است ۳۸ درصد از واریانس متغیر هوش معنوی را تبیین کند. متغیر تجربه‌گرایی به دلیل عدم رابطه با ذهن‌آگاهی و هوش معنوی و برای افزایش برازش مدل، کنار گذاشته شده است.

بررسی اثر مستقیم، اثر غیرمستقیم و اثر کل وظیفه‌شناسی بر هوش معنوی: جدول ۴ نشان می‌دهد که وظیفه‌شناسی به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب با ضرایب استاندارد (۰/۲۶) و (۰/۰۱) در سطح ۰/۰۱ بر هوش معنوی تأثیرگذار است. هم‌چنین اثر کلی وظیفه‌شناسی بر هوش معنوی با ضریب (۰/۳۱) به‌صورت مثبت و به لحاظ آماری، در سطح ۰/۰۵ معنادار می‌باشد. به‌عبارت دیگر، می‌توان گفت وظیفه‌شناسی هم به‌صورت مستقیم نقش معناداری در کاهش یا افزایش هوش معنوی دارد و هم با نقش واسطه‌ای ذهن آگاهی، در کاهش یا افزایش هوش معنوی تأثیرگذار است. در نتیجه وظیفه‌شناسی به دو صورت مستقیم و غیرمستقیم یعنی با میانجی‌گری ذهن آگاهی هوش معنوی را پیش‌بینی می‌کند.

بررسی اثر مستقیم، اثر غیرمستقیم و اثر کل توافقی‌پذیری بر هوش معنوی: بر اساس جدول ۴، توافقی‌پذیری فقط به‌صورت غیرمستقیم با ضریب استاندارد (۰/۰۱) و در سطح ۰/۰۱ بر هوش معنوی اثر مثبت و معناداری دارد. هم‌چنین اثر کلی توافقی‌پذیری بر هوش معنوی با ضریب (۰/۰۱) به‌صورت مثبت و به لحاظ آماری، در سطح ۰/۰۱ معنادار می‌باشد. به‌عبارت دیگر، افزایش یا کاهش در توافقی‌پذیری با نقش واسطه‌ای ذهن آگاهی باعث افزایش یا کاهش در هوش معنوی می‌شود.

بررسی اثر مستقیم، اثر غیرمستقیم و اثر کل برون‌گرایی بر هوش معنوی: جدول ۴ نشان می‌دهد که برون‌گرایی به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب با ضرایب استاندارد (۰/۳۸) و (۰/۰۲) و در سطح ۰/۰۱ بر هوش معنوی اثر مثبت و معناداری دارد. هم‌چنین اثر کلی برون‌گرایی بر هوش معنوی با ضریب (۰/۴۹) به‌صورت مثبت و به لحاظ آماری، در سطح ۰/۰۵ معنادار است. به‌عبارت دیگر، افزایش یا کاهش در برون‌گرایی با نقش واسطه‌ای ذهن آگاهی باعث افزایش یا کاهش در هوش معنوی می‌شود. به‌عبارت دیگر، می‌توان گفت برون‌گرایی هم به‌صورت مستقیم نقش معناداری در کاهش یا افزایش هوش معنوی دارد و هم با نقش واسطه‌ای ذهن آگاهی، در کاهش یا افزایش هوش معنوی تأثیرگذار است. در نتیجه برون‌گرایی به دو صورت مستقیم و غیرمستقیم یعنی با میانجی‌گری ذهن آگاهی هوش معنوی را پیش‌بینی می‌کند.

بررسی اثر مستقیم، اثر غیرمستقیم و اثر کل روان‌رنجوری بر هوش معنوی: براساس جدول ۴، روان‌رنجوری به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب با ضرایب استاندارد (۰-/۱۴) و (۰-/۰۱) و در سطح ۰/۰۱ بر هوش معنوی اثر معکوس و معناداری دارد. هم‌چنین اثر کلی روان‌رنجوری بر هوش معنوی با ضریب (۰-/۱۴) به‌صورت معکوس و به لحاظ آماری، در سطح ۰/۰۱ معنادار می‌باشد. به‌عبارت دیگر، می‌توان گفت روان‌رنجوری هم به‌صورت مستقیم نقش معناداری در کاهش یا افزایش هوش معنوی دارد و هم با نقش واسطه‌ای ذهن آگاهی، در کاهش یا افزایش هوش معنوی تأثیرگذار است. در نتیجه روان‌رنجوری به دو صورت مستقیم و غیرمستقیم یعنی با میانجی‌گری ذهن آگاهی و به شکل معکوس هوش معنوی را پیش‌بینی می‌کند. یعنی افزایش در روان‌رنجوری به‌صورت مستقیم و هم‌چنین با نقش واسطه‌ای ذهن آگاهی باعث کاهش در هوش معنوی می‌شود.

بررسی اثر مستقیم ویژگی‌های شخصیت بر ذهن آگاهی

جدول ۵: اثر مستقیم ویژگی‌های شخصیتی بر ذهن آگاهی

اثر مستقیم		متغیر	
		پیش بین	ملاک
۰/۲۴	ضرایب استاندارد	وظیفه‌شناسی	ذهن آگاهی
**۵۱/۹۱	مقدار تی		
۰/۱۹	ضرایب استاندارد	توافق پذیری	ذهن آگاهی
*۳۹/۵۸	مقدار تی		
۰/۳۵	ضرایب استاندارد	برون گرایی	ذهن آگاهی
*۷۴/۹۹	مقدار تی		
-۰/۱۵	ضرایب استاندارد	روان رنجوری	ذهن آگاهی
**۴۰/۶۹	مقدار تی		

$$** p < 0.01 \quad * p < 0.05$$

جدول ۵ اثر مستقیم ویژگی‌های شخصیت بر ذهن آگاهی را نشان می‌دهد. براساس این جدول، متغیرهای وظیفه‌شناسی، توافق‌پذیری، برون‌گرایی و روان‌رنجوری به ترتیب با ضرایب ۰/۲۴، ۰/۱۹، ۰/۳۵ و -۰/۱۵- اثر معناداری بر ذهن آگاهی دارند. بدین ترتیب که وظیفه‌شناسی، توافق‌پذیری و برون‌گرایی رابطه مستقیم با ذهن آگاهی داشته و با افزایش یا کاهش این سه متغیر، میزان ذهن آگاهی نیز افزایش یا کاهش می‌یابد. در مقابل، روان‌رنجوری با ذهن آگاهی رابطه معکوس داشته و با افزایش روان‌رنجوری میزان ذهن آگاهی کاهش می‌یابد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و هوش معنوی با نقش واسطه‌ای ذهن آگاهی در بین دانشجو معلمان پسر دانشگاه فرهنگیان انجام گرفت. نتایج تحلیل نشان داد که مدل پیشنهادی از برازش قابل قبولی برخوردار است. در زمینه ارتباط ویژگی‌های شخصیتی با هوش معنوی (فرضیه شماره ۱)، نتایج نشان داد صفات برون‌گرایی و وظیفه‌شناسی رابطه مستقیم و روان‌رنجوری رابطه معکوس معناداری با هوش معنوی داشتند در حالی که تجربه‌گرایی و توافق‌پذیری رابطه معناداری با هوش معنوی نداشتند. در الگوی ساختاری، سطح بالای هوش معنوی از طریق نمرات پایین روان‌رنجوری، و نمرات بالای وظیفه‌شناسی و برون‌گرایی پیش‌بینی شد. به عبارت دیگر، با افزایش میزان وظیفه‌شناسی و برون‌گرایی میزان هوش معنوی نیز افزایش می‌یابد. در مقابل با افزایش میزان روان‌رنجوری میزان هوش معنوی نیز کاهش می‌یابد. این یافته با نتایج پژوهش‌های داکا و رایدز (۲۰۲۳)، لیچ و لارک^۱ (۲۰۰۴)، جعفری و ملایی (۱۳۹۹)، اصغری و همکاران (۱۳۹۷) و اسدی و همکاران (۱۳۹۵) همسو است. در تبیین رابطه وظیفه‌شناسی و هوش معنوی می‌توان بیان داشت از آن‌جا که یکی از ویژگی‌های افراد دارای هوش معنوی این است که آن‌ها دیگران را به‌خاطر چیزی سرزنش نمی‌کنند و همواره مسئولیت عملکردهای خود را می‌پذیرند (میرزاخانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۵۲؛ سلیمی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۰۳). از سوی دیگر، از آن‌جا

که افراد وظیفه‌شناس عموماً افرادی با وجدان، مسئولیت‌پذیر، قابل اعتماد، قانون‌مند، منطقی، آینده‌نگر و خودانضباط هستند (ملکی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۱۱) بنابراین، می‌توان گفت که وظیفه‌شناسی به دلیل ویژگی‌هایی که دارد بر هوش معنوی تأثیرگذار است. در تبیین رابطه برون‌گرایی و هوش معنوی می‌توان به برخی دیگر از ویژگی‌های هوش معنوی و برون‌گرایی اشاره کرد. برای مثال اجتماعی بودن و ادراک فراحسی که از نظر ولمن (۲۰۰۱) دو مهارت اساسی هوش معنوی می‌باشد یا بنابه تعریف ایمونز (۲۰۰۰) که هوش معنوی را چارچوبی برای شناسایی و سامان‌دهی مهارت‌ها و توانمندی‌های مورد نیاز می‌داند به گونه‌ای که با استفاده از آن، میزان انطباق‌پذیری فرد افزایش می‌یابد و از سوی دیگر، برون‌گرایی که به معنای تجربه احساسات مثبت، تمایل به اجتماعی بودن و درگیر شدن با افراد دیگر است (منون، ددلی، سینگ و بوگل، ۲۰۱۴: ۳۳) و افراد برون‌گرا تمایل به پرحرفی، اجتماعی بودن و جرات‌مندی دارند. این افراد جهت‌گیری اجتماعی و جامعه‌پسند در مقابل نگرش خصمانه نسبت به دیگران دارند و دارای ویژگی‌هایی چون نوع‌دوستی، خوش‌قلبی و اعتماد می‌باشند (میرزاخانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۴۸). بنابراین می‌توان گفت که ویژگی برون‌گرایی و اجتماعی بودن می‌تواند این امکان را برای فرد فراهم آورد که بتواند براحتی به برقراری ارتباطات و به اشتراک گذاشتن تجربیات با دیگران پرداخته و بر هوش معنوی تأثیر بگذارد. در تبیین رابطه روان‌رنجوری و هوش معنوی می‌توان بیان کرد اشخاص روان‌رنجور افرادی بسیار مضطرب، خودمدار، دم‌دمی و ناایمن می‌باشند، آن‌ها احساسات منفی بیش‌تری را تجربه می‌کنند، به‌طور کلی، این گروه از افراد برای استرس بیش‌تر مستعد بوده و نسبت به دیگران در کنار آمدن با استرس عملکرد ضعیفی دارند (ملکی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۹؛ منون و همکاران، ۲۰۱۴: ۳۳). درحالی‌که هوش معنوی با اتکاء به معنویت در افراد به حل مسائل و مشکلات زندگی، آرامش، رضایت درونی و صبر (سلیمی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۰۲) می‌انجامد. بنابراین، می‌توان گفت که ویژگی روان‌رنجوری به‌طور معکوس بر هوش معنوی تأثیر می‌گذارد. به‌طوری‌که با افزایش روان‌رنجوری میزان هوش معنوی کاهش یافته و یا بالعکس با کاهش روان‌رنجوری میزان هوش معنوی افزایش می‌یابد.

یافته‌ها همچنین در زمینه ارتباط ویژگی‌های شخصیتی با ذهن‌آگاهی (فرضیه شماره ۲)، نشان دادند وظیفه‌شناسی، برون‌گرایی، توافق‌پذیری و روان‌رنجوری بر ذهن‌آگاهی تأثیرگذار هستند. در الگوی ساختاری، سطح بالای ذهن‌آگاهی از طریق نمرات پایین روان‌رنجوری و نمرات بالای وظیفه‌شناسی، برون‌گرایی و توافق‌پذیری پیش‌بینی شد. به عبارت دیگر، با افزایش وظیفه‌شناسی، برون‌گرایی و توافق‌پذیری میزان ذهن‌آگاهی نیز افزایش می‌یابد. در مقابل با افزایش روان‌رنجوری میزان ذهن‌آگاهی در افراد کاهش می‌یابد. این یافته با نتایج پژوهش‌های ادريس و همکاران (۲۰۲۱)، لازاریدو و پنتاریس (۲۰۱۶)، منون و همکاران (۲۰۱۴)، ملکی و همکاران (۱۳۹۲) هم‌سو است. در تبیین رابطه وظیفه‌شناسی و ذهن‌آگاهی می‌توان به ویژگی‌های آن‌ها اشاره کرد. از آن‌جا که افراد وظیفه‌شناس عموماً افرادی قانون‌مند، منطقی و خودانضباط تلقی می‌شوند. از سوی دیگر، بنابه اعتقاد گیلوک (۲۰۰۹)، کاستا و مک‌کرا (۲۰۰۹) و کابات دین (۱۹۹۰) که مطرح کرده‌اند افراد ذهن‌آگاه در پاسخ به عوامل محیطی تأمل‌گرایانه و حساب‌شده عمل می‌کنند (ملکی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۱۱) بنابراین انتظار می‌رود وظیفه‌شناسی بر ذهن‌آگاهی تأثیر مثبتی داشته باشد. در

تبیین رابطه برون‌گرایی و ذهن‌آگاهی می‌توان بیان داشت برون‌گرایی به معنای تجربه احساسات مثبت، تمایل به اجتماعی بودن و درگیر شدن با افراد دیگر است (منون و همکاران، ۲۰۱۴: ۳۳). بنابر تعریف جان سربوآستاوا (۱۹۹۹) برون‌گرایی وجود رویکردی پراثری به جهان مادی و اجتماعی در فرد است. این افراد جهت‌گیری اجتماعی و جامعه‌پسند در مقابل نگرش خصمانه نسبت به دیگران داشته و خوش‌قلب و قابل اعتماد هستند (میرزاخانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۴۸). از سوی دیگر، ذهن‌آگاهی با درگیری بدون قضاوت با دنیای بیرونی و درونی و همچنین توانایی به اشتراک گذاشتن و توصیف تجربیات خود با دیگران بدون ممانعت مشخص می‌شود (منون و همکاران، ۲۰۱۴: ۳۳). بنابراین، می‌توان انتظار داشت که برون‌گرایی بر ذهن‌آگاهی تأثیر مثبتی داشته باشد. در تبیین رابطه توافق‌پذیری و ذهن‌آگاهی می‌توان بیان داشت یک فرد توافق‌پذیر اساساً نوع دوست است. او با دیگران هم‌دردی می‌کند و باور دارد که دیگران نیز در مواقع اضطراری به وی کمک خواهند کرد (میرزاخانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۵۰). این افراد به‌طور کلی خوش‌خو، حمایتی، دلسوز، دارای حس تعاون و نگرانی هستند. از سوی دیگر، مشخصه ذهن‌آگاهی نشان دادن احساس هم‌دلی، دلسوزی نسبت به دیگران و ارتباطات فردی است (ملکی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۱۰). این افراد معمولاً قابل اعتماد بوده به صداقت و حسن نیت دیگران اعتقاد دارند (سلیمی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۰۳). بنابراین با وجود ویژگی‌های مطرح‌شده می‌توان انتظار داشت که توافق‌پذیری بر ذهن‌آگاهی تأثیر مثبتی داشته باشد. در تبیین رابطه روان‌رنجوری و ذهن‌آگاهی می‌توان بیان داشت اشخاص روان‌رنجور افرادی بسیار مضطرب، خودمدار، دمدمی و ناایمن می‌باشند، آن‌ها احساسات منفی بیش‌تری را تجربه می‌کنند. این گروه از افراد برای استرس بیش‌تر مستعد بوده و نسبت به دیگران در کنار آمدن با استرس عملکرد ضعیفی دارند (ملکی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۹؛ منون و همکاران، ۲۰۱۴: ۳۳) در مقابل، ذهن‌آگاهی به فرد شفافیت ذهنی می‌بخشد و عملکرد خودتنظیمی را در فرد افزایش می‌دهد. افراد ذهن‌آگاه می‌توانند از طریق فرایند مواجهه داوطلبانه، توانایی بالاتری در تحمل گستره‌ای از افکار، هیجان‌ها و تجارب داشته باشند (برون و همکاران، ۲۰۰۷ به نقل از منون و همکاران، ۲۰۱۴: ۳۳). بر این اساس می‌توان انتظار داشت که روان‌رنجوری بر ذهن‌آگاهی تأثیر منفی داشته باشد.

در زمینه رابطه ذهن‌آگاهی با هوش معنوی (فرضیه شماره ۳) نتایج نشان داد ذهن‌آگاهی بر هوش معنوی تأثیرگذار است. به عبارت دیگر، با افزایش ذهن‌آگاهی میزان هوش معنوی نیز در فرد افزایش می‌یابد. این یافته با نتایج پژوهش‌های آواد ابراهیم و همکاران (۲۰۲۳)، نعمتی و همکاران^۱ (۲۰۱۷)، خاکپور و همکاران (۱۴۰۰)، جهان و نوقابی (۱۳۹۸) هم‌سو است. در تبیین می‌توان گفت هوش معنوی به عنوان بخشی از منابع معنوی لازمه سازگاری بهتر با محیط بوده و باعث می‌شود فرد در برابر مشکلات و فشارهای زندگی تحمل بیش‌تری داشته باشد. از سوی دیگر، ذهن‌آگاهی که به معنای رویارویی با احساسات و شناخت خود، محیط و مشکلات به صورت آگاهانه و بدون قضاوت می‌باشد (گرونشتاین، آگیولار-راب و بلوک^۲، ۲۰۱۸: ۱۸۹۶) از طریق توجه آگاهانه و بدون قضاوت وقایع، هماهنگ‌کننده و گسترش‌دهنده توانایی‌های مرتبط با هوش معنوی بوده (اسکرزپینسکا^۳، ۲۰۲۱: ۵۱۰) و باعث می‌شود فرد در زمینه مسائل ارزشی و معنایی عملکرد و تحلیل بهتری داشته باشد (جهان و نوقابی، ۱۳۹۸: ۵).

در زمینه رابطه ویژگی‌های شخصیتی با هوش معنوی از طریق ذهن آگاهی (فرضیه شماره ۴) نتایج نشان داد ویژگی‌های شخصیتی وظیفه‌شناسی، برون‌گرایی، توافق‌پذیری و روان‌رنجوری از طریق ذهن آگاهی به‌عنوان متغیر میانجی بر هوش معنوی تأثیرگذار است. در تبیین رابطه وظیفه‌شناسی با هوش معنوی از طریق ذهن آگاهی می‌توان گفت که وظیفه‌شناسی، مسئولیت‌پذیری و عملکرد براساس منطق و قانون‌مندی از طریق ذهن آگاهی که به عوامل محیطی تأمل‌گرایانه و حساب‌شده پاسخ می‌دهد، بر هوش معنوی که در آن فرد مسئولیت عملکرد خود را می‌پذیرد، تأثیر می‌گذارد. در تبیین رابطه برون‌گرایی با هوش معنوی از طریق ذهن آگاهی می‌توان گفت ویژگی برون‌گرایی و اجتماعی بودن می‌تواند این امکان را برای فرد فراهم آورد که بتواند راحتی به برقراری ارتباطات و به اشتراک گذاشتن تجربیات با دیگران که از ویژگی ذهن آگاهی می‌باشد (منون و همکاران، ۲۰۱۴: ۳۳) پرداخته و از این طریق، بر هوش معنوی که به قدرت پیوندجویی و مردم‌داری (سلیمی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۰۲) می‌انجامد تأثیر بگذارد. در تبیین رابطه توافق‌پذیری با هوش معنوی از طریق ذهن آگاهی می‌توان گفت وجود ویژگی توافق‌پذیری، نوع‌دوستی و حمایتی در افراد از طریق ذهن آگاهی که مشخصه آن نشان دادن نوع‌دوستی و احساس هم‌دلی است، بر هوش معنوی که به افراد کمک می‌کند تا با هم‌دلی و مهربانی با یکدیگر رفتار کنند تأثیر می‌گذارد. در تبیین رابطه روان‌رنجوری با هوش معنوی از طریق ذهن آگاهی می‌توان گفت سطح متفاوت روان‌رنجوری که با سطوح متفاوت از استرس، نالایمی و دمدمی همراه است از طریق ذهن آگاهی که در تحمل افکار، هیجانات و تجارب منفی به‌عنوان یک محافظ عمل می‌کند بر هوش معنوی که با اتکاء به معنویت به حل مسائل و مشکلات زندگی، آرامش، رضایت درونی و صبر (سلیمی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۰۲) می‌انجامد، تأثیر می‌گذارد.

با توجه به مقطعی بودن پژوهش حاضر و پیروی آن از طرح هم‌بستگی، نمی‌توان از یافته‌های حاصل از آن علیت را استنباط کرد. هم‌چنین این پژوهش روی نمونه محدودی از دانشجویان انجام گرفته که خود تعمیم یافته‌ها را به جامعه دیگر دانشجویان و نمونه‌های غیربالینی با دشواری مواجه می‌سازد. بنابراین پیشنهاد می‌شود پژوهش‌هایی مشابه با استفاده از روش‌هایی نظیر مطالعات آزمایشی و بر روی نمونه‌های متنوع‌تر انجام گیرد. هم‌چنین پیشنهاد می‌شود تا دانش‌افزایی و آموزش‌هایی در جهت افزایش ذهن آگاهی و هوش معنوی افراد صورت گیرد.

قدردانی

بدین‌وسیله از مشارکت‌کنندگان که پژوهش‌گر را در انجام این پژوهش یاری کردند، تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

- اسدی، رقیه، دلاور، علی، و فرخی، نورعلی (۱۳۹۵). تدوین مدل ساختاری برای هوش و عنوی براساس ویژگی‌های شخصیتی و بهزیستی ذهنی. *اندازه‌گیری تربیتی*، ۷ (۲۵)، ۱-۲۸. <https://doi.org/10.22054/jem.2017.249.1010>
- اصغری، عباس، کاظمی، نسا، و موسوی، سیدولی‌الله (۱۳۹۷). نقش ویژگی‌های شخصیت در پیش‌بینی هوش معنوی دانش آموزان دوره متوسطه دوم شهرستان بستان‌آباد. *پژوهش در دین و سلامت*، ۴ (۵)، ۶۷-۷۶. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v4i5.18151>
- بشرپور، سجاد (۱۳۹۴). صفات شخصیت؛ نظریه و آزمون. تهران: نشر ساوالان. چاپ اول.
- بهپور، الهام، شیرازی، علی، و محمدی، هادی (۱۳۹۶). تأثیر هوش معنوی بر مثبت اندیشی دانشجویان. *مدیریت تحول*، ۱۷، ۷۶-۹۵. <https://doi.org/10.22067/pmt.v9i1.54566>
- پورحسین، رضا، موسوی، سیدابوالفضل، زارع مقدم، علی، گمنام، اعظم، میربلوک بزرگی، عباس، و حسنی، فرشته (۱۳۹۸). ذهن آگاهی؛ از تئوری تا عمل. *رویش روان‌شناسی*، ۳۴، ۱۶۹-۱۵۵. <http://frooyesh.ir/article-1-413-fa.html>
- توان، عباس و سلیمانی‌فرد، زهرا (۱۴۰۲). بررسی اثربخشی آموزش هوش معنی مبتنی بر آموزه‌های تربیت اسلامی بر آخرت‌نگری و جهت‌گیری مذهبی دانشجویان. *مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۷ (۲)، ۳۳-۴۸. <https://doi.org/10.52547/qaiie.7.2.33>
- جامی، ملیحه، ویسانی، مختار، جعفری، مهلا، منظری توکلی، وحید (۱۴۰۳). ارتباط بین هوش معنوی و نشاط ذهنی با سلامت روانشناختی در دانش‌آموزان نمازگزار. *سلامت معنوی*، ۳ (۱)، ۳۳۵-۳۴۱. <http://spiritual-health.ir/article-1-141-fa.html>
- جعفری، سپیده، و مولایی، زینب (۱۳۹۹). نقش واسطه‌ای هوش معنوی در ارتباط بین ویژگی‌های شخصیت و موفقیت تحصیلی دانشجویان رشته دندان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران. *پژوهش در دین و سلامت*، ۶ (۳)، ۷۳-۶۱. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v6i3.25242>
- جهان، فائزه، و نوقایی، رسول (۱۳۹۸). تأثیر آموزش ذهن آگاهی بر هوش اخلاقی، هوش معنوی و خرد در سالمندان. *مطالعات ناتوانی*، ۱۷ (۹)، ۱-۷. <http://jdisabilstud.org/article-1-1047-fa.html>
- حبیبی، آرش، و کلاهی، بهاره (۱۴۰۱). *مدل‌یابی معادلات ساختاری و تحلیل عاملی*، تهران: جهاد دانشگاهی، چاپ دوم.
- حسن‌پور، عصمت، سالاری‌چینه، پروین، برشان، ادیه و منظری توکلی، وحید (۱۴۰۲). نقش میانجی‌گری کیفیت زندگی اسلامی در رابطه بین کمال‌گرایی تحصیلی با هوش معنوی دانش‌آموزان. *مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۸ (۱)، ۱۱۱-۱۲۸. <https://doi.org/10.52547/qaiie.8.1.111>
- خاکپور، حسین، خزاعی، مسیب، خزاعی، محبوبه، و عربشاهی‌مقدم، عبدالمهدی (۱۴۰۰). تأثیر مداخله مبتنی بر ذهن آگاهی بر هوش معنوی و بهزیستی روان‌شناختی افراد مبتلا به دیابت نوع ۲. *اخلاق زیستی*، ۱۱ (۳۶)، ۱-۱۱. <https://doi.org/10.22037/bioeth.v11i36.26409>
- خاک‌کار، ساحل، جهانگیری، مهدی، و اسماعیل‌زاده، سیدمهدی (۱۳۹۸). بررسی جایگاه سلامت و ابعاد آن در آموزه‌های اسلامی. *دین و سلامت*، ۷ (۲)، ۶۸-۷۴. <http://jrrh.mazums.ac.ir/article-1-721-fa.html>

- سجادی‌نژاد، مرضیه السادات، و اکبری چرمینی، صغری (۱۴۰۱). مقایسه روند تحولی شناختی، هوش هیجانی و هوش معنوی از نوجوانی تا بزرگسالی. *مجله روانشناسی*، ۱۰۱، ۲۶ (۱)، ۴۵-۵۵. <http://www.iranapsy.ir/Article/22270>
- سلیمی، جمال، مکی، سامان، و مرادیان، مریم (۱۴۰۰). پدیدارنگاری مفهوم و تجربه معنویت. *راهبرد فرهنگ*، ۵۶، ۲۱۳-۱۸۳. https://www.jsfc.ir/article_149655.html
- ملکی، قیصر، مظاهری، محمدعلی، ذبیح‌زاده، عباس، آزادی، اسمعیل، و ملک‌زاده، لیدا (۱۳۹۳). نقش پنج عامل شخصیت در ذهن آگاهی. *پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری*، ۴ (۱)، ۱۱۴-۱۰۳. https://cbs.ui.ac.ir/article_17321.html
- میرزاخانی، پریر، دلاور، علی، و مکوندی، بهنام (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی با هوش معنوی در اعضا باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی. *ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۴ (۱)، ۱۵۷-۱۲۹. https://journals.iau.ir/article_523510.html
- میرمهدی‌پور، سید جواد، هندوسین‌آباد، شیلان و سلیمانی، اسماعیل (۱۴۰۳). مدل معادلات ساختاری بین دینداری با سلامت روان: با آزمون نقش میانجی هوش معنوی در دانشجویان دانشگاه ارومیه. *مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۹ (۱)، ۱۵۲-۱۳۵. <https://doi.org/10.61186/qaie.9.1.6>
- نجاتی، وحید، ذبیح‌زاده، عباس، و نیک‌فرجام، محمدرضا (۱۳۹۱). رابطه بین ذهن آگاهی و کارکردهای توجهی پایدار و انتخابی. *پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری*، ۲ (۲)، ۴۲-۳۱. https://cbs.ui.ac.ir/article_17294.html
- هدهدی، بهزاد، عبدالمهی، بیژن، آراسته، حمید. رضا، و زین‌آبادی، حسن رضا (۱۴۰۰). نظریه اسلامی هوش معنوی طراح‌ی الگوی هوش معنوی به عنوان سرمایه معنوی مدیران. *عرفان اسلامی*، ۱۸ (۶۹)، ۷۴-۳۹. https://journals.iau.ir/article_685105.html

References

- Angelini, G. (2023). Big five model personality traits and job burnout: a systematic literature review. *BMC psychology*, 11(1), 11-49. <https://doi.org/10.1186/s40359-023-01056-y>
- Asghari Sharabiani, A., Kazemi, A., Mousavi S.V. (2019). The Role of Personality Traits in Predicting the Spiritual Intelligence of Senior High School Students in Bostanabad. *J Res Relig Health*. 4(5): 67- 76. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v4i5.18151> [in Persian].
- Awad Ibrahim, M. F., Eweida, R. S., & Abd-el-Kader, E. M. (2023). Mindfulness, Spiritual Intelligence and Mental Health among Nursing Faculty Members. *Alexandria Scientific Nursing Journal*, 25(2), 49-62. <https://dx.doi.org/10.21608/asalexu.2023.318218>
- Azadi dehbidi, F., & Khormaei, F. (2022). explanation of moral academic behaviors: The role of character trait and ethical climate school. *Journal of Educational Research*. 11 (45):183-202. <http://erj.khu.ac.ir/article-1-1047-fa.html> [in Persian].
- Baer, R. A., Smith, G. T., & Allen, K. B. (2004). Assessment of mindfulness by selfreport: The Kentucky Inventory of Mindfulness Skills. *Assessment*, 11 (3), 191-206. <https://doi.org/10.1177/1073191104268029>
- Barnhofer, T., Duggan, D. S. & Griffith, J. W. (2011). Dispositional mindfulness moderates the relation between neuroticism and depressive symptoms. *Personality Individual Difference*, 51(8): 958-962. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.07.032>
- Behpour, E., Shirazi, A. & Mohammadi Shahroodi, H. (2017). The Impact of Spiritual Intelligence on Students' Positive Thinking (Case Study: Ferdowsi University of Mashhad). *Transformation*

- Management Journal*, 9(Spring & summer 2017), 75-95. <https://doi.org/10.22067/pmt.v9i1.54566>[in Persian].
- Dacka, M., & Rydz, E. (2023). Personality Traits and the Spiritual and Moral Intelligence of Early Adulthood in Poland. *Religions*, 14(1), 78. <https://doi.org/10.3390/rel14010078>
- Grevenstein, D., Aguilar-Raab, C., & Bluemke, M. (2018). Mindful and resilient? Incremental validity of sense of coherence over mindfulness and big five personality factors for quality of life outcomes. *Journal of Happiness Studies*, 19, 1883-1902.
- Hasanpoor, E., Salari chineh, P., Barshan, A., & Manzari Tavakoli, V. (2023). The Mediating Role of the Quality of Islamic Life in the Relationship between Academic Perfectionism and the Spiritual Intelligence of the Senior High School Students. *qaiie*. 8(1), 111-128. <http://dx.doi.org/10.52547/qaiie.8.1.111>[in Persian].
- Henriksen, D., Richardson, C., & Shack, K. (2020). Mindfulness and creativity: Implications for thinking and learning. *Thinking skills and creativity*, 37, 100689. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2020.100689>
- Hosseini, M., Elias, H., Krauss, S. E., & Aishah, S. (2010). The effect of SI-G training on increase SQ among Iranian student in Malaysia. *International Journal of Psychological Studies*, 2(2), 90. <https://doi.org/10.5539/ijps.v2n2p90>
- Idris, Z., Johari, K. S. K., & Bakar, A. Y. A. (2021). Relationship between Personality Trait and Spiritual Intelligence among Trainee Teachers at the Institute of Teacher Education Malaysia. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 11, 2333-46. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBS/v11-i12/11952>
- Jafari, S., Mollaei, Z. (2020). The Mediating Role of Spiritual Intelligence in the Relationship between Personality Characteristics and Academic Success in the Students of Dentistry in Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. *Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat*.6(3):61-73. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v6i3.25242>[in Persian].
- Khakpour, H., Khazaei, M., Khazaei, M., & Arabshahi Moghaddam. A.M. (2021). The Effect of Mindfulness-Based Intervention on Spiritual Intelligence and Psychological Well-Being of People with Type 2 Diabetes. *Majale "Akhlaq-i zisti"* (i.e., Bioethics Journal). 11(36): e5.
- Kline, R. B. (2023). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications.
- Lazaridou, A., & Pentaris, P. (2016). Mindfulness and spirituality: therapeutic perspectives. *Person-Centered & Experiential Psychotherapies*, 15(3), 235-244. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/14779757.2016.1180634>
- Leach. M. M, Lark R. J. P. (2004). Does spirituality add to personality in the study of trait. forgiveness?. *Personality and Individual Differences*, 37(1):147-56. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2003.08.007>
- Mazaheri, M. A., Zabihzadeh, A. & malekzadeh, L. (2014). The Role of the Big Five Personality Factors in Mindfulness. *Research in Cognitive and Behavioral Sciences*, 4(1), 103-114. https://cbs.ui.ac.ir/article_17321.html?lang=en[in Persian].
- Menon, P., Doddoli, S., Singh, S., & Bhogal, R. S. (2014). Personality correlates of mindfulness: A study in an Indian setting. *Yoga Mimamsa*, 46(1), 29-36. <https://doi.org/10.4103/0044-0507.159753>
- Mir-Mahdi-Pour Koohkamar, S. J., Hendusinaab, S., & Soleimani, E. (2024). The Model of Structural Equation between Religiosity and Mental Health with a Test on the Mediating Role of Spiritual Intelligence in Students of Urmia University. *qaiie*. 9(1), 135-152. <http://dx.doi.org/10.61186/qaiie.9.1.6>[in Persian].

- Mousavi, S. A., Zare-Moghaddam, A., Gomnam, A., Mirbluk bozorgi, A., & Hasani, F. (2019). Mindfulness from theory to therapy. *Rooyesh*. 8(1), 155-170. <http://frooyesh.ir/article-1-413-fa.html> [in Persian].
- Nejati, V., Zabihzadeh, A. & Nikfarjam, M. (2012). The relationship of mindfulness with sustained and selective attentional performance. *Research in Cognitive and Behavioral Sciences*, 2(2), 31-42. https://cbs.ui.ac.ir/article_17294.html [in Persian].
- Ortet, G., Pinazo, D., Walker, D., Gallego, S., Mezquita, L., & Ibáñez, M. I. (2020). Personality and nonjudging make you happier: Contribution of the Five-Factor Model, mindfulness facets and a mindfulness intervention to subjective well-being. *PloS one*, 15(2), e0228655. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0228655>
- Roghea, R., & Dlavar, A. (2016). Developing a structural model of spiritual intelligence based on personality traits and subjective well-being. *Quarterly of Educational Measurement*, 7(25), 1-28. <https://doi.org/10.22054/jem.2017.249.1010> [in Persian].
- Saini, G., & Seema. (2021). Ramification of mindfulness, subjective vitality on spiritual intelligence and impeding effect of stress in professionals during Covid-19. *Journal of Statistics and Management Systems*, 24(1), 193-208. <https://doi.org/10.1080/09720510.2020.1833451>
- Sajadinezhad, M. S., Akbari Chermahini, S. (2022). Investigating and comparing the development of cognitive intelligence, emotional intelligence and spiritual intelligence from adolescence to adulthood. *Journal of Psychology*, 1(26), 45-55. <http://www.iranapsy.ir/en/Article/22270> [in Persian].
- Salimi, J., Maki, S. & Moradian, M. (2022). Analysis of students' views and experiences about spirituality; a phenomenography study. *Strategy for Culture*, 14(56), 183-213. https://www.jsfc.ir/article_149655.html?lang=en [in Persian].
- Singh, D., & Gupta, K. (2021). Spiritual intelligence and mindfulness as predictors of life satisfaction among youth of Jammu and Kashmir. *IJAR*, 7(7), 252-255. <https://doi.org/10.22271/allresearch.2021.v7.i7d.8772>
- Skrzypińska, K. (2021). Does spiritual intelligence (SI) exist? A theoretical investigation of a tool useful for finding the meaning of life. *Journal of religion and health*, 60(1), 500-516. <https://doi.org/10.1007/s10943-020-01005-8>
- Srivastava, P. S. (2016). Spiritual intelligence: An overview. *International Journal of multidisciplinary research and development*, 3(3), 224-227. <https://pubhtml5.com/brny/kkdn/>
- Tavan, A., Solimani fard, Z. (2022). Investigating the effectiveness of teaching spiritual intelligence based on Islamic education teachings on the afterlife and religious orientation of students. *qaiie*. 7(2), 33-48. <http://dx.doi.org/10.52547/qaiie.7.2.33> [in Persian].
- Thompson, B. L., & Waltz, J. (2007). Everyday mindfulness and mindfulness meditation: Overlapping constructs or not?. *Personality and Individual differences*, 43(7), 1875-1885. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.06.017>
- Varadwaj, K., & Varadwaj, J. (2022). Mediation of Spiritual Intelligence between Psychological Capital and Academic Behaviours of College Students. *Canadian Journal of Educational and Social Studies*, 2(3), 1-22. <https://doi.org/10.53103/cjess.v2i3.40>